

okolica. Vprašanje zase pa so tudi meteorološki nedostatki — slaba vidljivost in megla. V bližnji bodočnosti pa ne bodo predstavljali ovire zaradi vedno večje radijske in radarske službe ter leteče kontrole. Pri gradnji letališča je bila majhna ovira talna voda. Na splošno pa se misli, da je Heathrow dobro mesto in da ustreza skoro vsem zahtevam.

Težišče letalskega prometa na enem samem letališču postavlja v ospredje problem, kako čimbolj skrajšati pot od središča mesta do letališča. Izbira leži med helikopterjem, avtobusom ali železnico. V bližini londonskega letališča ni nobene glavne železniške proge. Obremenitev že tako preobremenjene železniške proge v sistemu Western Region ali pa v sistemu Southern Region bi še povečala problem. Mislili so že, da bi podaljšali Piccadilly-line, podzemsko progo, ki bi imela do Londona 15 postaj. Gradnja novega tunela ali celo razširitev železniške proge bi bila predraga. Cenitve so, da bi pri razširitvi podzemne železnice za 1 miljo (1,5 km) plačali 1,250.000 funtov. Možnost je tudi za helikoptersko taksi službo. Vladni zakon določa, da se v prometu helikopter uporablja od leta 1954. Tudi cestni promet se ne sme zanemarjati. Letališče se poslužuje v glavnem dveh cest, t. im. »West Road« in »Bath Road«. Z naraščanjem zračnega prometa se zahteva povečanje cestnega omrežja.

Osredotočenje na enem glavnem londonskem letališču ima to prednost, da so stroški omejeni na eno samo glavno področje. Zaradi preobremenjenosti londonskega letališča je v načrtu, da se razširi letališče Gatwick, ki bi prevzelo nekaj kontinentalnih prog, predvsem tistih, ki obratujejo sezonsko. Predvideva se, da bodo razširitev izvedli leta 1958. Določeno je tudi, da bo Blackbush drugo rezervno letališče. Končno vprašanje je tudi kontrola zračnega prometa. Z ustanovitvijo »National Airways Plan« leta 1951 je kontrola nad letali vedno večja.

Promet se upravlja s pomočjo radijske službe. Letalo mora priti najprej do radijskega usmerjevalca, ki ga napoti v »holding zone« ali t. im. »stop cone«. Tu dobi navodilo, kdaj se sme s tega področja, oziroma iz te cone spustiti na letališče. Sistem je še vedno delikaten in zahteva stroge kontrole, zlasti v slabem vremenu. Slaba stran »stop cone« je v tem, da ne pomeni samo izgube časa, temveč da je vsa zadeva združena tudi z denarnimi stroški.

Iz vsega lahko povzamemo, da ima londonsko letališče na splošno ugodno lego, da pa je njegovo stanje precej problematično. Treba je upoštevati, da je londonsko letališče z naraščajočim prometom zaenkrat še brez prave pomoči ostalih letališč.

Po K. R. Sealy, Geography, November 1955.

France Planina

Karta in risba pri geografskem pouku

Stara Orožnova Metodika zemljepisnega pouka iz devetdesetih let prejšnjega stoletja pripisuje zemljevidu tolikšen pomen, da začinja razpravo o pouku geografije s poglavjem o zemljevidih in postavlja na čelo trditve: »Glavni pripomoček zemljepisu je zemljevid«. Tudi Micičeva Metodika pravi, da so geografske karte najvažnejše učno sredstvo in si brez njih sploh ne moremo zamisliti zemljepisnega pouka v srednji šoli.

Z geografskimi kartami se mora dijak temeljito seznaniti, sicer mu ne bodo ničesar nudile, kakor najboljša knjiga ne nudi ničesar analfabetu. V zmožnosti, da karto razume, da jo čita, obstoji geografska pismenost. Prve korake v geografsko pismenost napravi učenec že v osnovni šoli s tem, da nariše šolsko stavbo in okolico v zmanjšanem merilu in da loči na zemljevidu najglavnejše objekte. V gimnazijskih razredih je treba geografsko pismenost venomer razširjati in poglobljati. Na nižji stopnji naj dijaki upodobijo v peskovniku del pokrajine iz okolice, kakor jo na lastne oči opazujejo in ugotavljajo s približnimi meritvami ali cenitvami razdalj in s preprostimi viziranjem višin. Na vzpetinah v peskovniku naj potegnemo izohipse. Pojem izohips jim razjasni model, kakršnega je izdelal Zemljepisni muzej. Nato naj pokrajino v določenem merilu narišejo na papir, pri čemer jih opozorimo na konvencionalne znake. Preciznost in estetika izdelka tu nista tako važni kot

metoda dela. Z nadaljnjim zmanjševanjem risbe pokazemo, kako je treba pri majhnem merilu manj važne objekte izpuščati. Razumevanje karte se potem pogloblja ob uporabljanju raznih kart. Zelo mnogo koristi, če morejo dijaki primerjati relief s karto istega ozemlja. Skrbeti moramo za to, da bo znal vsak dijak čitati karto, preden konča nižjo gimnazijo. Če tega ne zna, ne more dovršiti splošne izobraževalne šole.

Na višji stopnji si dijaki poglobijo razumevanje karte s tem, da spoznajo bistvo triangulacije in triangulacijskih točk, nato pa kje na terenu poskusijo s preprostimi sredstvi krogirati in grafično določiti višine, v šoli pa se seznanijo s principi o konstruiranju projekcij in s topografskimi znaki v odvisnosti od merila. Po vsem tem morajo pregledati karte svojih atlantov in specialke v raznih merilih in raznih načinih izdelave. Na specialkah naj pokrajino podrobno pregledujejo. Če narišejo še nekaj profilov s specialke ali iz atlanta, so si pridobili zadostno geografsko pismenost, da lahko ob zemljevidu sami izvajajo, kakšne so značilnosti površja in vodovja, sklepejo o klimi, vegetaciji in naseljenosti. Zelo učinkovite so naloge, naj opravijo namišljena potovanja po zemljevidu, opisujejo pokrajino in sklepejo o gospodarskih razmerah. Takšne naloge so zanimive in spominjajo na potovanja raziskovalcev, ki so odkrivali nove dežele.

Da se dijak nauči pravilno gledati zemljevid, naj večkrat primerja razdalje in površine pri raznih merilih. Ko omenjamo na primer Bospor ali Doverski preliv, naj izmeri širino in jo primerja z razdaljami v okolici Ljubljane. Če ugotovi, da je Bospor na najožjem kraju toliko širok kot je Titova cesta dolga od Glavne pošte do železniškega prelaza, Doverski preliv pa kot od Ljubljane do Podnarta, mu bo predstava o ožinah bolj živa. Ko gleda ozko ozemlje države Čile, se ne zaveda, da se razprostira tako daleč kot od Gibraltarja do Severnega rta. Na zemljevidu v majhnem merilu ne napravi Kitajska nanj vtisa, da je njena površina tolikšna kot vsa Evropa. Na take stvari ga je treba opozoriti s tem, da mu razložimo merilo in mu rečemo, da izmeri oddaljenosti na karti ter jih prenese v znane razdalje. Da dobijo dijaki pravo predstavo o legi in velikosti posamezne pokrajine, je najbolje, če jo pred začetkom obravnavanja pokažemo na karti sveta in šele potem na podrobnejšem zemljevidu v večjem merilu.

Osnovno metodično načelo za geografje je: Zemljevid je treba uporabljati neprestano, pri obravnavanju nove snovi, pri ponavljanju in pri kontroliranju znanja dijakov. Vsak objekt, ki ga imenujemo, najsi bo to pokrajina, gorovje, vrh, reka, mesto, cesta, železnica, politična meja, državno ozemlje, prav tako vsak pojav, ki ga omenjamo, na primer uveljavljanje klime, razširjenost vegetacije, narodov, gostoto naseljenosti, poljedelska, živinorejska, gozdarska, rudarska, industrijska ozemlja, smeri prometa, vse to je treba pokazati na zemljevidu. Stenski zemljevid mora bit tako obešen, da je vsem dijakom dobro viden. Visi naj spredaj, ne kje ob stranski steni, čim bolj v sredini, čim bliže klopm, obrnjen tako, da pada nanj dosti svetlobe. Večkrat ga obešamo kar na tablo, vendar to ni prav, ker mora biti tabla prosta za skiciranje in zapisovanje. Najboljše mesto zanj je na posebnem stojalu, ki se da dvigati in spuščati. Ponekod imajo na tablo pritrjene raztegljive priprave, ki se dajo obračati in višati ter nižati, ali imajo s stropov obešene letve, nanje pritrjajo zemljevide in jih z vrstico na kolesčkih dvigajo v primerno višino. Vse šole morajo poskrbeti, da bo mogoče v vseh šolskih prostorih zemljevide pravilno nameščati.

Karto je treba prav uporabljati. Predvsem moramo paziti, da kažemo objekte in razprostranjenost pojavov tako, da vsi dijaki to vidijo in imajo čas pokazano ugotoviti tudi v svojem atlantu. Kolikokrat dijak ne najde objekta o katerem govorimo, ker mu sami zakrijemo tisti del karte ali pokažemo prehitro, da ne utegne vskladiti vtisa s stenskega zemljevida z onim v atlantu. Zato gleda k sosedu, zmanjšuje pazljivost razreda in presliči razlago. Pokazujmo od strani, s palico in ne prehitro!

Stenski zemljevid je geografu najboljši pomočnik. Ko ga prvokrat razvijemo v razredu, je prav, da ga predstavimo. Dijaki to tudi pričakujejo, saj se vseh oči radovedno upirajo vanj. Povejmo jim, kje je bil narejen; opozorimo jih na merilo in s tem v zvezi na vsebino, kaj je vanj vneseno, po možnosti tudi na posebnost projekcije; razložimo jim barvno lestvico; recimo jim kaj o njegovih odlikah pa tudi o hibah.

Najmočnejši vtis napravi zemljevid na dijaka z barvami in plastiko. Prav to je pa na vsakem zemljevidu drugačno. Ne le, da sta na primer jakost in ton različna, tudi pomen barv je različen. Medtem ko je na večini zemljevidov uporabljena zelena barva za nizki svet do 200 m, je na karti LR Makedonije v merilu 1:200.000 zeleno vse ozemlje do 400 m, sivozeleno celo do 600 m, da se kotline jasno odražajo. Na zemljevidih Slovenije, Srbije, BiH, Črne gore označuje bela barva višine nad 2000 m, čeprav tam še ni meja večnega snega. Na ta način se od daleč vidijo najvišji grebeni in vrhovi, ki bi se sicer pri navadni barvni lestvici izgubili v rjavi barvi. Na karti Makedonije je belina od 2500 m navzgor, pri Jugoslaviji v izdaji Učil od 3000 m, pri Sredozemlju in pri Srednji Evropi od 4500 m, pri Aziji od 6000 m. Nekateri zemljevidi so bolj polni, drugi manj, na nekaterih je več znakov, na drugih manj. Morda bi imel kak dijak napačne predstave o geografskih objektih, če ga ne opozorimo na merilo in legendo. Zemljevid mu je zanimivejši in razumljivejši, če smo mu ga predstavili, če pozna njegove glavne lastnosti. Svoj čas sem bral, da so bili Nemci zato tako samozavestni in svesti si znage, ker so njihovi atlanti prikazovali Nemčijo na mnogih kartah velikega merila, Rusijo pa samo na eni karti majhnega merila in zato niso imeli pravih predstav o svetu.

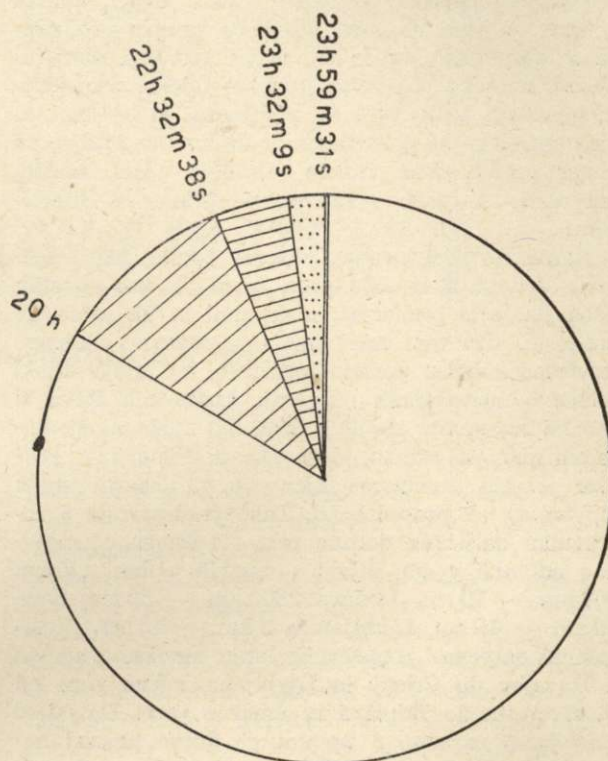
Pri obravnavanju nove snovi je važno, da dijak združuje vtise s stenskega zemljevida in s karte v atlantu, pri kateri bo doma predeloval tvarino. Te karte moramo poznati tudi mi in moramo vedeti, ali imajo označene vse tiste objekte, o katerih bomo pri razlagi govorili. Tudi je prav, da opozorimo dijake, katera karta v atlantu se ujema s stenskim zemljevidom in bo najbolj prikladna za novo snov. Seveda je to pri današnji pestrosti raznih atlantov in izdaj težko. Dijaki prinašajo v šolo najrazličnejše atlante od šolskega atlasa, ki ga je izdala založba Učila v petih, po obsegu zelo različnih izdajah, preko atlantov Seljačke sloge, medvojnih Visintinovich, starih Kocenovich in raznih nemških, pa celo italijanskih, čeških in ameriških. Nekateri dijaki uporabljajo kartice iz Kokoletove knjige Dežele sveta, kjer pa ni upodobljen relief. Pri tolikšnem številu atlantov je težko kontrolirati, ali dijaki pravilno ugotavljajo v njih nove objekte ali ne. Uporaba zastarelih atlantov kajpak ni dovoljena, vendar mnogo dijakov ne zmore sredstev, da bi si nabavili sodobni atlas. Težko je zahtevati od staršev, da žrtvujejo 1900 din za šolski atlas v izdaji Učil iz leta 1956, ki najbolj ustreza geografskemu pouku. Vendar bo treba na neki način odpraviti to zmešnjavo atlantov, če hočemo, da bo pouk metodično dober in uspešen. Morda bi začeli s prvošolci in od njih zahtevali, da nabavijo enoten, najboljši atlas. Sicer so bili atlanti vedno najdražje učne knjige. Če upoštevamo, da jih dijak uporablja po 8 ali vsaj 4 leta pa še pozneje v življenju, so pravzaprav od vseh učnih knjig razmeroma najcenejši. Da bodo profesorji vedeli, kaj imajo dijaki v rokah, naj vsi zavodi nabavijo najnovejše izdaje atlantov v izdaji Učil kot priročne knjige za geografske kabinete.

Dijaki morajo vse, kar pripovedujejo, lokalizirati na stenskem zemljevidu, tako pri ponavljanju ob koncu razlage, kakor tudi pri drugem kontroliranju njihovega znanja. Če ne znajo na zemljevidu pokazati stvari, o katerih govorijo, moramo znanje smatrati za slabše, kakor da ne znajo tiste stvarine. Na zemljevidu se dijak včasih ne orientira takoj, ker mu stoji preblizu in ga gleda z druge perspektive kot iz klopi. Zato je koristno, da je zemljevid razobešen v razredu že v pavzi in si ga dijaki ogledajo tudi od blizu. Od vsega početka moramo iztrebljati napako dijakov, da namesto znakov upoštevajo napise. Če dopuščamo, da iščejo le napise, ne dobijo pravih predstav o pokrajini. Namesto da bi si ustvarili sliko o legi objektov, si kvečjemu zapomnijo lego imen, obenem se pa kaj kmalu začno zanašati na to, da bodo imena prebrali z zemljevida in se zato ne poslužujejo atlanta. Iskanje in kazanje imen na zemljevidu je ena največjih napak pri pouku geografije. Dоследno moramo zahtevati, da dijak pokazuje topografske znake objektov, reke v vsem toku od izvira do izliva, gorovja v vsej razprostranjenosti, meje in površine z obkroževanjem itd. Da si ne bi dijaki zapomnili samo lege imen, je tudi dobro, če po možnosti uporabljamo zdaj ta, zdaj drugi zemljevid. Najbolje bi bilo, če bi pri ponavljanju snovi imeli nemi zemljevid, ki bi bil navadnemu v vsem enak, le napisov ne bi imel. Treba bi bilo, da bi založbe izdajale zemljevide v dveh variantah, prvo z imeni, drugo popolnoma enako, a brez imen.

Stenski zemljevid je večkrat nepregleden, ker vsebuje preveč znakov in imen. Učenci težko razberejo z njega glavne predmete. Da dobijo pravilen vtis o legi in razprostranjenosti najbolj značilnih in važnih objektov, jim pomagamo s tem, da jim skiciramo te predmete na tablo. Med razlago jim pokazujemo gorovja, reke itd. na zemljevidu, obenem pa to skiciramo s preprostimi črtami in znaki na tabli. S skico utrjujemo oziroma poenostavljamo vtis, ki ga napravljata karta. Skiciranje je za vse realne predmete izvrstno učno sredstvo. Skica karte nastaja sintetično pred očmi učencev, poudarja bistvene poteze pokrajine in ne bistvene izpušča, s čimer osredotočuje pozornost učencev na značilnosti obravnavane dežele in na medsebojno lego važnih objektov. S skico spoznajo dijaki bistvene elemente pokrajine in si jih boljše vtisnejo v spomin kakor s karte. Od gorovij narišemo le glavne smeri slemen. Tudi meje, obale, reke, železnice narišemo v približnih smereh. Važna je le preglednost, pravilna medsebojna lega in enakomerno merilo za vse objekte. Skiciranje ni lahko in se je zanj treba prej pripraviti, da imamo skico pred očmi, da vemo smeri in razmerje razdalj. Skico izdelujemo vzporedno z razlago. Če se razlaga raztegne na dve uri, moramo skico naslednjo uro narisati znova in jo potem dopolnjevati z novimi objekti, medtem ko dijaki nadaljujejo v svojih zvezkih. Skica naj bo tako velika, da jo dobro ločijo tudi v zadnjih klopih. Stojmo tako, da vsi učenci lahko spremljajo nastanek skice. Rišimo z barvnimi kredami. Učenci naj rišejo v zvezke. Učitelj naj jim svetuje, kolikšen prostor naj predvidijo v zvezku, kakšne barvnike naj upo-

rabijo in kako naj objekte označijo z imeni. Pri skiciranju si učenci razvijajo sposobnost opazovanja. Učencem motornega spominskega tipa postane marsikaj jasno šele ob skiciranju, ko rišejo in beležijo. Njihova aktivnost pomaga, da si boljše zapomnijo, kajti pred tem morajo biti pozorni na posameznosti v atlasu in na tabli. Še enkrat poudarjam, naj bo skica le orientacijski pripomoček in naj le pojasnjuje demonstriranje in razlago, nikar naj pa ne zavaja v golo naštevanje imen.

Težje je ploskovno prikazovanje o razprostranjenosti raznih pojavov, na primer počnebnih razdelitve,

PLEISTOCEN : 29.31s - 23h 59m 59.71s

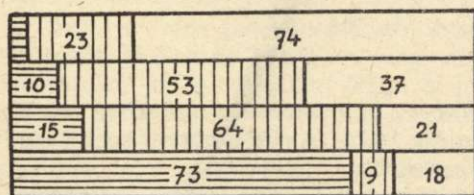
HOLOCEN : 0.29s - 24h

zaledenosti Evrope v pleistocenu, razdelitve porečij itd., ker je za to treba skicirati obrise kontinenta, rečno mrežo in podobno. UNESCO je izdal posebne zemljevide z obrisi in rečno mrežo Evrope na trdnem, črno prevlečenem papirju, na katerega se da risati s kreda in spet izbrisati. Žal teh predlog ni dobiti. Dokler ne bomo imeli raznih geoloških, pedoloških, fitogeografskih, klimatografskih in antropogeografskih stenskih zemljevidov, si bo marsikateri prizadevni učitelj geografije pomagal s tem, da bo iz te ali one knjige povečeval takšne zemljevide in jih s tušem ter barvami risal na večji papir. S takšno, razmeroma enostavno risbo, ki jo napravimo doma, lahko na primer pokažemo spremembe v dolini Neretve zaradi zajezitve pri Jablanici, uspehe pri osuševanju Zuider-

skega zaliva, premaknitve meja države Poljske, položaj kakega važnega mesta, ki s karte majhnega merila ni dobro razviden, na primer Istambula ob Zlatem rogu, razprostranjenost Flamcev in Valoncev v Belgiji in na sosednjem francoskem ozemlju itd.

Zelo potrebne so risbe na tabli pri obravnavanju matematične in fizične geografije. Če narišemo s šestilom in trikotnikom princip Eratostenovega merjenja zemeljskega obsega ali pred dijaki ustvarjamo risbo, iz katere je razvidno, da je višina tečaja enaka geografski širini, kar tudi dijaki rišejo v zvezke, jim bo razumljivejše, kakor če samo v knjigi pregledamo risbo. Kadar obravnavamo kartografske projekcije, ni zadosti, da uporabljamo globus in kak karton kot projekcijsko ploskev ter skice v učni knjigi, ampak je prav, da tudi na tabli narišemo princip projiciranja in stopinjsko mrežo na razviti oziroma obrnjeni ploskvi, nato pa pokažemo uporabo takšne projekcije na stenskem zemljevidu ali v atlantu. Mnogokrat so skice potrebne pri obravnavanju fizične geografije, na primer prerez skozi vulkan, abrazija obale, razlika med plimo in oseko v zalivih, na primer v Bristol-skem.

Razni številčni podatki so pri pouku zelo suhoparni. Vendar bi ne bilo prav, če bi jih kar opustili. Treba jih je le primerjati z drugimi in jih primerno ponazoriti. Pri tem nam izvrstno pomaga diagram. Istovrstne količine podamo grafično, da imajo dijaki predstavo medsebojnih razmerij. Absolutnih števil si tako ne zapomnijo za dalj časa. Od razlage ob diagramih jim pa ostane vidni vtis o primerjavi. Diagram je zelo enostaven, kjer gre za linearne enote (m, km, t) ali procente itd. Tako predstavimo z vodoravnimi daljicami dolžine rek, pri čemer zmanjšujemo na tabli v cm, dijaki v zvezkih v mm. (Volga 3500 km — 70 cm, Donava 2800 km — 56 cm, Sava 950 km — 19 cm, Ljublanica 3 km — 1 cm). Z navpičnimi daljicami ponazorimo letno množino padavin od Havajev do Crkvic in Ljubljane, višine gora od Mt. Everesta do Triglava in Šmarne gore. Da lahko primerjamo neznan z znanim, je dobro povsod navesti kak domač primer. S programi lahko predstavi-

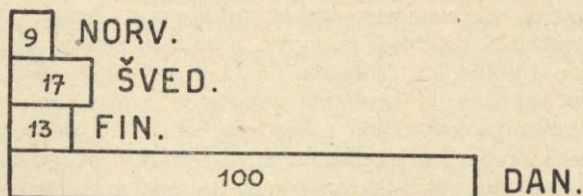

NORV.
ŠVED.
FIN.
DAN.

mo kategorijo tal, na primer v Severni Evropi. (Prim. diagram o deležu kmetijskih zemljišč, gozdov in neproduktivnih tal!) Če skiciramo na isti način gostoto naseljenosti, je razvidna povezanost naseljenosti od obdelovalne zemlje. (Prim. diagram o številu prebivalcev na 1 km²!) Nesorazmerje med Norveško in Finsko razložimo z ribištvom in pomorstvom Norveške, med Švedsko in Finsko z rudarstvom in industrijo Švedske. S programi bi lahko ponazorili število pre-

bivalstva in razmerje narodnosti v posameznih državah kakega področja ali gostoto prebivalstva po kontinentih in po državah. S krivuljo v koordinatnem sistemu, kjer označimo na abscisi dobo, na ordinati količino, lahko preprosto označimo porast prebivalstva ali produkcije, temperaturne spremembe med letom itd.

Diagrame, ki dajo več dela, narišemo že doma na večji papir in ob njih razložimo v šoli tisti pojav.

To so predvsem diagrami, ki s ploskvami predstavljajo medsebojna razmerja: na primer površino kontinentov in držav, procent kmetov in industrijskih delavcev, vaškega in mestnega prebivalstva, narodnostno razdelitev, prosvetno stanje, izvozno in uvozno blago itd. Tako lahko ponazorimo tudi čas trajanja geoloških dob, katerih dolžina sicer dijaku ne pride v zavest. Če vzamemo Zeunerjevo cenitev, po kateri je od začetka zemeljske skorje do današnjega časa preteklo 3000 milijonov let (predkambrij 2500 mil., paleozoik 318 mil., mezozoik 124 mil., terciar 57 mil., pleistocen 1 mil. in holocen 10.000 let), in vse te dobe skrajšamo na 24 ur, lahko to predstavimo z zelo nazornim diagramom v obliki kroga, ki je razdeljen na 24 ur. Holocen zavzame le dobro četrtinko zadnje sekunde, pleistocen slabe pol minute, terciar slabe pol ure, medtem ko predstavlja mezozoik eno, paleozoik dve in pol ure, ves ostali čas 20 ur pa predkambrij. (Prim. diagram!) Če prikažemo, da odpade na 6 tisoč let zgodovine le 0,17 sekunde in na čas, odkar se je pojavil človek, le nekaj sekund, si dijak nekoliko stvarneje predstavlja dolgotrajnost geološke preteklosti, kakor če mu navajamo le milijone let.

Ostane še vprašanje, ali naj dijaki tudi doma kaj rišejo. Glede na to, da morajo dijaki pri risanju natančneje opazovati karto na atlasu in se jim to, kar narišejo boljše vtisne v spomin, je treba na vprašanje odgovoriti pritrdilno. Določiti je pa treba, kaj in kako naj rišejo, da bo učinek čim večji, izguba časa pa čim manjša. Najprej ugotavljam, da temu risanju ne sme biti risanje namen, ampak le sredstvo za boljše razumevanje snovi. Zato naj dijakova risba ne bo kopija karte iz atlanta. Pridni dijaki porabijo cele popoldneve, da s tušem in barvami prerisujejo karto iz atlanta, mnogokrat jim pomagajo tudi starši. Pri tem porabijo mnogo časa, geografskega znanja pa pridobijo razmeroma malo. Več so vredne skice, ki jih delajo z določenim namenom, če jim na primer damo nalogo, naj potegnejo razvodje in rečno mrežo nekega povodja, pri čemer naj določijo mesta izvirov in izlivov; ali železniške proge, ki peljejo v določeno smer; ali pokrajine oz. kraje določenega gospodarske-

ga pomena, na primer agrarna področja, rudnike, kraje težke industrije itd. Skratka: naloga risanja naj bo združena z miselno nalogo odbiranja ali primerjanja. Najsplošnejša takšna naloga bi bila narisati one objekte (od gora do mest), ki smo jih omenili pri obravnavanju pokrajine. Takšne risbe naj bodo preproste, od gorovij in rek le smeri, vse črte brez podrobnih vijug. Najbolje je, če jih dijak izdeluje s prosto roko kot približne skice. Komur pa to ne gre, naj kopira po karti, a tako da objekte izbira in jih riše poenostavljene. Risbe naj bodo sicer snažne in čedne, vendar čim bolj enostavne in naj predstavljajo le določene objekte, ne streme naj pa za tem, da bi posnemale karte v atlasu. Takšno risanje in izpolnjevanje pride v poštev predvsem za nižješolce, s posebnimi nalogami tudi za višješolce. Če naj dosežejo svoj namen, jih mora profesor pregledovati, ponavljati ob njih posamezna vprašanja in dijake opozarjati na pomanjkljivosti; paziti je treba tudi na pravilnost imen.

Isto velja za diagrame, ki naj jih dijaki kot domače naloge čim več izdelujejo. Namesto da govorimo o razporedu kontinentov po velikosti ali o tem, katere sosednje države so večje, katere manjše od Jugoslavije, jim dajmo nalogo, naj doma narišejo te površine v obliki kvadratov ali krogov, za kar morajo najprej iz ploščine izračunati stranico kvadrata ali polmer kroga. Takšnih nalog je vse polno s področja hidrografije, klimatologije in antropologije. Seveda spet ne smejo le obremenjevati dijaka, ampak mu morajo pomagati, da lažje spozna kak pojav in se mu bolje vtisne v spomin.

Pri risanju in skiciranju bo vsak od nas dobil kake nove prijeme, da bo pouk poglobljen in nazornejši. Intenzivna in pravilna uporaba kart ter pogosto skiciranje bosta pripomogla, da bo geografija v naši šoli bolj živa in zanimiva, dijaki pa bolj aktivni, kar je ena glavnih zahtev šolske reforme.

ZEMLJEPISNO IMENOSLOVJE IN IZRAZJE

Terminološki in metodološki drobci

Dodatek k 1. tč. (G. o. III/3, str. 54/55): Če naj bi vendarle upoštevali ugovor, da SP navaja obzorje in obzor kot soznačnici, bi se morali ravnati po Kolaričevem navodilu (G. o. IV/4, str. 78), da se je treba odločiti le za enega izmed sinonimnih izrazov in ga normirati, druge pa opustiti ali pa jim določiti diferenciran pomen. Mislim, da bi v našem primeru raje obdržali **obzorje** namesto obzora in mu dali še **pomen horizonta, obzor in obzornico** pa **opustili** kot geografska termina. Obzorju bi torej dali dvojni pomen, pri čemer pa bi se ne sklicevali na geometrijsko definicijo kroga. V tem smislu bi se naj spremenil tekst 1. tč. terminoloških drobcev. K 2. tč. (ibid.) pa dodam opozorilo na članek v reviji Jezik in slovstvo (II/2, str. 93), v katerem utemeljujem pisavo zemlje, sonca, lune z malo začetnico, K članku je pripisal Fr. Tomšič tole: Res je težko zagovarjati stališče, naj se takšna imena pišejo zdaj z veliko, zdaj z malo začetnico. Ker so imena kakor sonce, mesec, zemlja dolgo pisali preprosto z malo in vendar ni bilo prav nobene škode za razumljivost, ne kaže spreminjati pisave na ljubo nekakšni znanstveni doslednosti, posebno še ne, ker je včasih meja med navadno in znanstveno rabo besede v resnici precej nezanesljiva. Prav bi bilo, da se raba velike začetnice kakor drugod tudi tukaj omeji.

4. Kopno, celina, kontinent, zemljina.

Res je: zemlja je »kopna« tam, kjer je **sneg »skopnel«**; toda **kopno** že vedno pomeni tudi **suho zemljo** v nasprotju od morja (gl. Plet. slov. I., str. 434). Kot geografski termin se je kopno v tem pomenu že popolnoma uveljavilo, pomeni pa seveda vso suho zemljo vključ. tista površja, ki so pokrita z več-

nim ledom (Grönland, Antarktika). Bolje bi rekli, da je kopno vse zemeljsko površje, ki ni preplavljeno od morja. Mislim, da kopno kot geografski termin lahko obdržimo kljub Ilešičevemu ugovoru v G. o. III/1, str. 18. (Tam omenjene »kopnine« sploh ne potrebujemo kot termin.)

Seveda pa **kopno** ni isto kot **celina**; **celina** je velik (cel) **kos kopnega** v nasprotju od (razkosanih) **otokov** (Split je na celini, Trogir na otoku, oba pa na kopnem itd.). Množinsko obliko **celine** rabimo, ker je več takih kosov, tako da naštevamo vzhodno (evrazijsko-afriško), zahodno (ameriško), avstralsko in antarktično celino. Prav isto kakor celina pa pomeni **kontinent** (continens — skupaj držec, cel) — tako da moramo vsekakor enačiti **celine** — **kontinenti** (Plet. slov. I., str. 7 in 432). Kopno (ne celine!) pa delimo še na več »delov sveta«, ki obsegajo vsak po en kos celine ter k celini spadajoče otoke. Evropska celina ter Britanski in drugi otoki skupaj so Evropa, podobno Azija, Afrika, Sev. in Juž. Amerika, Avstralija in Antarktika. Za take »dele sveta« smo do sedaj rabili besedo **zemljine**, ki jo v tem pomenu poznata že Janežič in Jesenko (gl. Plet. slov. I., str. 913). Danes pa se tudi v tem pomenu vedno bolj rabi **kontinent**. Dvomim, da bi se taki splošni (sicer nepravilni) rabi mogli upirati, posebno še sedaj, ko je po Kolaričevi jezikovni analizi (G. o. III/4, str. 78), zemljina — izobčena. Vendar — ali preganjanje zemljine ne diši malo po tistem geografskem purizmu, ki ga prav Kolarič (ibid.) slutiti tudi med nami? Mislim, da bi lahko spregledali zemljini »nečisti rodovnik«, kontinentu pa res »dvoumni« pomen ter obdržali kot geografski termin: **zemljina** — **kontinent** (v drugem ožjem pomenu). Zemljina ima to prednost, da je čisto